
Dokumentacja aktowa i techniczna

- **Zbiory dokumentów, listów i akt luźnych**, w tym:

- **Dokumenty, listy, akta luźne** (XV w. - 1998 r.) - kolekcja otwarta, zawierająca przede wszystkim materiały dot. Zamku jako siedziby królewskiej, siedziby sejmu i prezydenta RP, oraz źródła odnoszące się do wydarzeń i ludzi związanych z Zamkiem, a także archiwalia nie dotyczące Zamku. Przeważają w niej dokumenty i listy publiczne z XVII i XVIII w. - w tym dyplomy królewskie, głównie Stanisława Augusta oraz materiały związane z księciem Józefem Poniatowskim (patenty na stopnie wojskowe, nadania odznaczeń, uwolnienia ze służby wojskowej). Wśród dyplomów królewskich najliczniejszą grupę stanowią dokumenty dot. spraw własnościowych (nadania i rozgraniczenia dóbr ziemskich) oraz nadania starostw i urzędów dworskich. Zgromadzono również indygenaty królewskie, potwierdzenia przywilejów, uniwersaty na sejmy i sejmiki, nominacje wojskowe, nadania odznaczeń, wypisy z ksiąg Metryki Koronnej, ksiąg ziemskich i miejskich i inne. Na uwagę zasługują także: prawa cechowe (wilkierz) cechu ślusarskiego m. Starej Warszawy z 1619 r., zbiór planów dotyczących ćwiczeń paradnych wojsk polsko-saskich w 1732 r., testament Marcellego Bacciarellego, a z dokumentów współczesnych - konstytucja RP z 1997 r. Spośród pojedynczych listów warto wymienić rękopisy Marii Kazimiery, Ludwika Marii Gonzagi, Marii Leszczyńskiej, króla Stanisława Augusta, ks. Józefa Poniatowskiego, Wincentego Krasińskiego, Hugona Kołłątaja, Bernarda Bellotta zw. Canalettem oraz obszerną korespondencję okolicznościową prezydentów II RP: Stanisława Wojciechowskiego i Ignacego Mościckiego;

- **Zbiór listów Augusta II do kardynała Annibala Albaniego** (bratanka papieża Klemensa XI, nuncjusza papieskiego w Wiedniu i Dreźnie, protektora Polski przy Stolicy Apostolskiej) z okresu 1716-1721. Listy dotyczą głównie obsadzania stanowisk kościelnych i stanowią źródło do badań nad polityką Augusta II wobec kościoła katolickiego w Polsce i stosunków Rzeczypospolitej z Kurią Rzymską;

- **Zbiór listów Michała Kleofasa Ogińskiego** (1763-1826), kompozytora, miecznika litewskiego, podskarbiego wielkiego litewskiego, dyplomaty i działacza politycznego;

- **Akta parafii Wszystkich Świętych w Nowogrodzku** (XVII-XIX w.) - zachowane szczątkowo;

- **Akta Senatu RP** (IX 1939-I 1940) - zachowane szczątkowo.

- **Archiwa rodzinne, spuścizny, kolekcje, akta osób**, m.in.:

- **Archiwum Chomętowskich** (1677-1845) - zawiera papiery majątkowe, dokumenty urzędowe (w tym manifest do obywateli woj. podlaskiego i Ziemi Drohickej Stanisława Chomętowskiego hetmana polnego koronnego, wojewody mazowieckiego, marszałka wojska skonfederowanego przy Auguście II w 1704 r.), nadania urzędów (m.in. w imieniu cesarza Napoleona I), papiery osobiste i urzędowe Franciszka Chomętowskiego - radcy województwa sandomierskiego;

- **Archiwum Cruttów** (1747-1970) - przechowuje papiery osobiste, dokumenty prawno-majątkowe, korespondencję rodzinną i urzędową (w tym papiery Antoniego Łukasza Crutty, tłumacza języków wschodnich w służbie Stanisława Augusta i szefa kancelarii konsulatu weneckiego na Cyprze), dokumenty i listy Stanisława Augusta (kopie z XVIII w.), wywody genealogiczne;

- **Archiwum Hrehorowiczów** (1590-1989) - zawiera papiery osobiste, majątkowe (w tym dokument Zygmunta III z 1590 r.), korespondencję i fotografie;

- **Archiwum Lanckorońskich** ([1806] 1815 - I. 90. XX w.) - zawiera dokumentację służącą badaniom nad kolekcją dzieł sztuki rodziny Lanckorońskich, poczynszy od zakupu przez Kazimierza Rzewuskiego obiektów sztuki z masy spadkowej po ks. Józefie Poniatowskim w 1815 r. Przeważają tu materiały dot. kolekcji Karola Lanckorońskiego, najznakomitszego kolekcjonera tej rodziny, oraz dot. działalności Fundacji Lanckorońskich (w tym duży zbiór pocztówek i fotografii z reprodukcjami dzieł sztuki

z kolekcji i wnętrzami pałacu Lanckorońskich w Wiedniu). W skład zbioru wchodzi też listy z lat 1780-1788 Johanna Caspara Lavatera (szwajcarskiego teologa i fizjonomisty) do Kazimierza Rzewuskiego;

- **Archiwum Laskarysów** (1656-1934) - w jego skład wchodzi: dokumenty osobiste i majątkowo-prawne rodziny pochodzenia włoskiego (m.in. testament patriarchy jerozolimskiego Jerzego Laskarysa), kopiariusze włoskich dokumentów rodzinnych z XVI-XVIII w., dokumenty królewskie dot. m.in. Teodora Laskarysa i Jerzego Alberta Laskarysa, korespondencja urzędowa i rodzinna, utwory literackie Jerzego Laskarysa z II poł. XIX w., dokumenty spokrewnionych rodzin Albertrandich i Podoskich, fotografie rodzinne;

- **Archiwum Ostrowskich** (1799-1922) - to fragment archiwum zawierający dokumenty prawno-majątkowe dóbr w woj. sieradzkim, papiery osobiste, materiały genealogiczne, korespondencję rodzinną i rysunki;

- **Zbiór Ignacego J. Paderewskiego** (1917-1942), kompozytora, pianisty, męża stanu. Fragment archiwum dyplomatycznego, w którym przeważają materiały z ostatniego okresu życia Paderewskiego spędzonego w USA (m.in. jego przemówienia z lat 1920-1940 wygłaszane w Stanach Zjednoczonych, Szwajcarii i w Polsce) oraz korespondencja polityczna z lat 1939-1941 z przedstawicielami Rządu Londyńskiego (m.in. z gen. Władysławem Sikorskim, prezydentem Władysławem Raczkiewiczem i Stanisławem Mikołajczykiem) i Polonią amerykańską. Są tu też listy prezydentów Thomasa W. Wilsona (z 1917 r.) i Franklina D. Roosevelta (z 1940 i 1941 r.);

- **Zbiór Podhorskich** (1889-1939) - zawiera m.in. wspomnienia Konstantego Podhorskiego - ziemianina, właściciela majątku Mikołajówka na Ukrainie (pow. kaniowski) - obejmujące lata 1859-1904 oraz album fotografii rodzinnych;

- **Zbiór Zofii Potockiej** (kon. XIX w.-1989), ziemianki, antykwariusza. Zawiera wspomnienia, korespondencję, fotografie oraz materiały do genealogii polskich rodów arystokratycznych, m.in. Tyszkiewiczów, Potockich, Lubomirskich, Kmitów, Sapiechów (wypisy ze źródeł drukowanych, materiały warsztatowe, notatki);

- **Archiwum Ambrożego Skarżyńskiego** (1806-1894), gen., uczestnika wojen napoleońskich i powstania listopadowego. W zbiorze znajdują się papiery osobiste i majątkowe, dokumenty dot. przebiegu służby wojskowej, korespondencja;

- **Zbiór Zygmunta Skowrońskiego** (1901-1986), zastępcy Szefa Kancelarii Cywilnej Prezydenta RP w latach 1927-1939. Zbiór stanowią: papiery osobiste i wspomnienia o prezydencie Ignacym Mościckim, fragment pamiętników I. Mościckiego (kserokopia), wycinki prasowe;

- **Archiwum Sumińskich** (1766-1930) - w jego skład wchodzi dokumenty prawno-majątkowe dóbr w woj. brzesko-kujawskim i mińskim (m.in. nadania urzędów i przywileje ziemskie Stanisława Augusta dla Piotra Sumińskiego) oraz opracowania genealogiczne, zapiski historyczne, korespondencja;

- **Archiwum Szydłowskich** (1663-1931) - gromadzi dokumenty osobiste, prawno-majątkowe, np. nadania urzędów i ziem przez Stanisława Augusta, dokumenty urzędowe, wywody genealogiczne, korespondencję rodzinną - w tym listy Stanisława Augusta;

- Papiery Wincentego Witaczka (1814-1885), dr. medycyny i chirurgii, lekarza księcia Józefa Poniatowskiego. W zbiorze znajdują się: dokumenty osobiste i rodzinne oraz majątkowe (m.in. testament), korespondencja (głównie z Henriettą de Vauban), inwentarz majątku pozostałego po śmierci Witaczka;

- **Spuścizna po Dominiku Witke-Jeżewskim** (1772-1970), kolekcjonerze, mecenasie sztuki, fundatorze i prezesie towarzystw artystycznych. Zawiera materiały dot. jego działalności na rzecz muzeów, bibliotek, towarzystw i innych instytucji związanych z ochroną zabytków oraz dokumenty osobiste, materiały biograficzne, korespondencję z lat 1912-1944, fotografie;

- **Archiwum Zandrowiczów** (1637-1924) - przechowuje dokumenty osobiste i urzędowe, w tym nadania tytułów (akt nobilitacji dla Mikołaja Zandera, nadany przez Władysława IV w 1637 r.) oraz urzędów, korespondencję rodzinną i wywody genealogiczne, papiery Franciszka Zandrowicza zawierające świadectwa służby wojskowej, dokumenty z okresu jego pracy jako inżyniera woj. kaliskiego, nadania odznaczeń (m.in. przez Mikołaja I i Aleksandra II), korespondencję oraz pojedyncze

dokumenty z okresu powstania listopadowego, a także druki i ulotki okolicznościowe;

- **Zbiór Moniki Żeromskiej** (1917-1965) - zawiera materiały związane z ojcem, Stefanem Żeromskim, w tym szczątki autografu *Dziejów grzechu*, dyplom Orderu Odrodzenia Polski, materiały dot. recepcji twórczości pisarza (m.in. zaproszenia i programy teatralne).

• **Zbiory różne, w tym:**

- **Zbiór rękopisów** (1815-1991) - tu m.in. autograf Stanisława Moniuszki, utwory literackie (głównie wiersze poświęcone Zamkowi), utwory muzyczne (m.in. Gaetano Donizettiego, Józefa Wiłkomirskiego, Zbigniewa Turskiego), wspomnienia Stanisława Wysloucha z lat 1914-1970, wspomnienia Stanisława Tarnowskiego (historyka literatury i polityka), zatytułowane Kronika dzikowska, stanowiące źródło do badań nad genealogią rodziny Tarnowskich, polskim ziemiaństwem, przede wszystkim galicyjskim w XIX wieku oraz historią polityczną tego okresu, ponadto relacje różnych osób o losach Zamku w czasie II wojny światowej;

- **Zbiór sfragistyczny** (XVIII-XX w.) - zawiera m.in. tłoki pieczętnie centralnych władz państwowych II Rzeczypospolitej. Na uwagę zasługuje pieczęć ołowiana (bullia) księcia Bolesława Krzywoustego z XII w.;

- **Zbiór rysunków i planów** (1924-1993) - m.in. kopie rysunków drezdeńskich z dekoracji ściennej Sali Senatorskiej Zamku;

- **Zbiór inwentarzy i rachunków** (1569 (odpis)-1972) - gromadzi materiały (oryginały i reprodukcje z zasobów innych archiwów) dot. historycznego wyposażenia i wystroju Zamku;

- **Zbiór plakatów, afiszów i programów** (1983-2006) z imprez i wydarzeń odbywających się w Zamku.

• **Archiwa dokumentacyjne - spuścizny osób związanych z Zamkiem, wykorzystywane przy jego odbudowie i organizacji, m.in.:**

- **Archiwum Kazimierza Brokła** (1867-1981), historyka sztuki i muzeologa, w latach 1927-1928 pełniącego obowiązki Dyrektora Państwowych Zbiorów Sztuki, następnie do r. 1939 kustosa zbiorów w Zamku Królewskim w Warszawie i w pałacu Łazienkowskim. Fragment spuścizny zawiera materiały dot. pracy zawodowej Brokła, materiały rodzinne, dokumentację związaną z Zamkiem Królewskim, jego historią, przebudową, zmianami wystroju wewnętrznego, a przede wszystkim zbiorami (m.in. wykonane przez Brokła w okresie międzywojennym rysunki mebli i innych przedmiotów z wyposażenia zamkowego, Białego Domku i Łazienek oraz notatki z wydarzeń na Zamku, prowadzone od wybuchu wojny do śmierci kustosa podczas akcji ratowania palącego się Zamku we wrześniu 1939 r.), materiały warsztatowe do prac naukowych własnych i innych autorów, korespondencję, notatki i wycinki prasowe o pałacach warszawskich, informacje dot. osób zasłużonych, szkicownik z rysunkami i akwarelami;

- **Archiwum Aleksandra Gieysztora** (1917-1998), historyka, profesora UW, dyrektora Instytutu Historii UW, członka Obywatelskiego Komitetu Odbudowy Zamku Królewskiego w Warszawie oraz Komisji Architektoniczno-Konserwatorskiej i Kuratorium, w latach 1980-1991 dyrektora Zamku Królewskiego w Warszawie, prezesa PAN. W zbiorze przeważają materiały dot. działalności naukowej i organizacyjnej prof. Gieysztora związanej z Zamkiem: korespondencja, materiały z konferencji, zebrań, uroczystości (przemówienia), materiały Obywatelskiego Komitetu Odbudowy Zamku Królewskiego w Warszawie, wycinki prasowe dot. Zamku i prof. Gieysztora, dokumenty związane ze sprowadzeniem do Polski szczątków króla Stanisława Augusta, materiały dot. Fundacji im. Ciechanowieckich, dokumentacja działalności społecznej i politycznej prof. Gieysztora, opracowania naukowe różnych osób, materiały z konferencji i sesji, odnajdujemy tu także fragment spuścizny prof. J. Karwasińskiej;

- **Archiwum Aleksandra Króla** ([1814]1892-1972), architekta, historyka architektury polskiej, który od 1923 r. prowadził badania naukowe dot. Zamku, a od roku 1950 związany był zawodowo

z działaniami na rzecz jego odbudowy. Na zbiór składają się: archiwalia osobiste i rodzinne, materiały dot. robót prowadzonych na Zamku przy rozminowywaniu i odgruzowaniu, dokumentacja badań architektonicznych, archeologicznych i rekonstrukcyjnych (m.in. notesy z l. 1945-1969, z codziennymi zapiskami dot. stanu prac na Zamku), prace naukowe i materiały warsztatowe związane z historią Zamku, relacje, referaty, recenzje, wykłady, wydawnictwa własne i innych autorów, protokoły posiedzeń w sprawach zamkowych, dokumenty i ikonografia związane z wykorzystaniem Zamku po odbudowie, wycinki prasowe dot. akcji propagandowej wokół odbudowy Zamku, plany i fotografie Zamku, materiały dot. Biblioteki Królewskiej i pałacu Pod Blachą, materiały do badań poświęconych innym obiektom warszawskim, historii Warszawy oraz miastom i zabytkom polskim (dokumenty, fotografie, rysunki), prace własne i innych autorów;

- **Archiwum Stanisława Lorentza** (1914-1982), historyka sztuki, muzeologa, dyrektora Muzeum Narodowego w Warszawie, wiceprzewodniczącego OKOZK w l. 1971-1982. Zespół archiwalny stanowi jedno z podstawowych źródeł do najnowszej historii Zamku, obrazuje głównie walkę prof. Lorentza o odbudowę Zamku w latach 1945-1971 oraz jego starania o właściwy przebieg rekonstrukcji i przeznaczenie odtworzonego gmachu. Na uwagę zasługuje 10 albumów zawierających zgromadzone przez Profesora materiały dot. Zamku (ok. 6 tys. pozycji): wycinki prasowe, listy prywatne i urzędowe, dokumenty, opracowania własne i obce, fotografie, materiały propagandowe, rysunki;

- **Zbiór Tadeusza Mańkowskiego** (1916-1964), historyka sztuki. Spuścizna zawiera m.in. rękopisy i maszynopisy prac naukowych związanych ze zbiorami zamkowymi, recenzje, korespondencję, ilustracje;

- **Zbiór Kazimierza Skórewicza** (1924-1950), architekta, konserwatora zabytków architektonicznych, prowadzącego w latach 1915-1927 prace konserwatorskie na Zamku. W zbiorze przeważa korespondencja (m.in. z PAU dot. spraw wydawniczych z lat 1949-1950);

- **Archiwum Jana Zachwatowicza** (1925-1999, 2004), architekta, profesora Wydziału Architektury Politechniki Warszawskiej, Generalnego Konserwatora Zabytków. Na zbiór składają się materiały dot. działalności Profesora jako architekta, uczonego i wybitnego konserwatora zabytków architektury, zasłużonego dla ratowania i odbudowy zabytków przede wszystkim Warszawy. Są tu rysunki i szkice Zachwatowicza, ponadto dokumenty, zdjęcia, wycinki prasowe, nadbitki prac. Na uwagę zasługują rysunki projektowe i szkice związane z odsłonięciem murów obronnych Starej Warszawy w latach 1936-1938 i odbudową po II wojnie światowej katedry św. Jana Chrzyciela, a także rysunki dokumentujące zniszczenie zabytkowych obiektów Warszawy w czasie wojny II światowej (m.in. rysunki zbombardowanego Zamku);

- **Zbiór Piotra Biegańskiego** (1949-1985), architekta, profesora Politechniki Warszawskiej, Konserwatora Zabytków m. st. Warszawy w latach 1947- 1954. Fragment spuścizny zawiera materiały dot. Zamku, m.in.: dokumenty Obywatelskiego Komitetu Odbudowy Zamku Królewskiego w Warszawie (głównie protokoły Komisji Architektoniczno-Konserwatorskiej) i inne materiały urzędowe z 1950 i 1957 r., a także artykuły, referaty, notatki, korespondencję, wycinki prasowe.

• **Materiały archiwalne związane z odbudową Zamku, m.in.:**

- **Obywatelski Komitet Odbudowy Zamku Królewskiego w Warszawie** (1971-1986 [1996]) - zawiera m.in. protokoły posiedzeń plenarnych i prezydium Komitetu, Komisji Architektoniczno-Konserwatorskiej oraz Kuratorium, dokumentację ofiarności społeczeństwa na rzecz Zamku i inne materiały ilustrujące działalność Komitetu;

- **Prezydium Miejskiej Rady Narodowej. Urząd Konserwatorski m. st. Warszawy. Projekt odbudowy Zamku** (1949-1963) - dokumentacja techniczna projektowanej odbudowy Zamku, sporządzona w wyniku decyzji o jego restytucji z 1949 r.;

- **PP PKZ Pracownia Architektoniczna „Zamek Warszawski”** (1956-1963) - dokumentacja techniczna projektowanej odbudowy Zamku powstała w oparciu o projekt Jana Bogusławskiego, który zwyciężył w konkursie ogłoszonym w 1954 r.;

- **PKZ Pracownia Projektowa „Zamek”** (1971-1990) - dokumentacja techniczna zrealizowanej

odbudowy Zamku, podjętej w wyniku decyzji o odbudowie z 1971 r.;

- **Dokumentacja konserwatorska prac prowadzonych na Zamku Królewskim w Warszawie przez pracownię PKZ (1972-1985)** – ewidencja i inwentaryzacja;

- **Prezydium Rady Narodowej m. st. Warszawy. Urząd Konserwatorski. Pracownia Badań Archeologicznych (1949-1972)** - dokumentacja badań archeologicznych prowadzonych na terenie Zamku;

- **Dokumentacja nadzoru archeologicznego prowadzonego przez Jerzego Gulę podczas rewaloryzacji Arkad Kubickiego i Stacji Saskich (1997-2001).**

• **Akta Zamku Królewskiego:**

- Akta własne (archiwum zakładowe) ([1970]1971-2006);

- Akta odziedziczone: materiały archiwalne z **Muzeum Narodowego w Warszawie. Oddział Zamek (1971-1980)** i **Zarządu Zamku Królewskiego w Warszawie (1976-1980).**

Fotografie i inna dokumentacja audiowizualna

• **Zbiory fotografii do dziejów Zamku (kon. XIX w. - 1970)**

Są tu zdjęcia oryginalne i zreprodukowane z zasobu innych archiwów, bibliotek i muzeów, przedstawiające widoki Zamku, jego wnętrza, wystroju i otoczenia, m.in. z końca XIX w., z okresu międzywojennego i lat II wojny światowej (dokumentujące zniszczenia gmachu), zdjęcia z wydarzeń rozgrywających się w Zamku i w jego otoczeniu oraz fotografie ludzi z nim związanych. Na uwagę zasługują:

- Fotografie oryginalne luźne różnego pochodzenia (k. XIX w.-1970);

- Fotografie zreprodukowane luźne różnego pochodzenia (k. XIX w.-1970);

- Zbiór Witolda Pikiela (l. 20-30. XX w.) – zdjęcia z wydarzeń na Zamku w l. 30. XX w., głównie związane z funkcją reprezentacyjną Zamku, jako siedziby prezydenta RP.

• **Zbiory fotografii dot. odbudowy i rekonstrukcji wnętrza Zamku w latach 1971-2001, w tym:**

- Krajowa Agencja Wydawnicza (1971-1979);

- Odbudowa Zamku, fot. Zygmunt Świątek (1971-1983);

- Odbudowa Zamku, fot. Leonard Kędziorski (1971-1974);

- Odbudowa Zamku, fot. Adam Pulikowski (1971-1980);

- Odbudowa Zamku, fot. Janusz Muszyński (1971).

• **Materiały do urządzania stałej ekspozycji wnętrza i otoczenia Zamku (1954-2002).**

• **Zdjęcia współczesnego Zamku, m.in.:**

- Widoki Zamku i jego wnętrza (1983-2006) - zdjęcia wykonane we własnej pracowni fotograficznej i w innych pracowniach;

- Wydarzenia współczesne (l. 70 XX w.-2006) - zdjęcia z wydarzeń i imprez odbywających się w Zamku;

- Wystawy i ekspozycje czasowe ([1945] 1970-2006) - fotografie z uroczystości otwarcia i dokumentacja wystaw.

- **Varia - zbiory niezwiązane z Zamkiem, m.in.:**

- Zbiór Jana Żarnowskiego (l. 20.-30. XX w.) - zawiera materiały ikonograficzne dot. nowożytnego europejskiego malarstwa, rysunku, rzeźby i architektury;
- Zbiór fotografii luźnych oryginalnych i zreprodukowanych (1910-2002) - głównie widoki Warszawy.

- **Zbiory diapozytywów (1981-2006)** - przeważają zdjęcia obiektów sztuki ze zbiorów Zamku oraz fotografie wnętrz i widoków współczesnego Zamku.

- **Dokumentacja Zbiorów Sztuki Zamku Królewskiego w Warszawie (1982-2006)** - zdjęcia dokumentacyjne obiektów sztuki ze zbiorów Zamku.

- **Zbiór albumów (przed 1915-1941)** - na uwagę zasługuje album ze zdjęciami oficerów Gabinetu Wojskowego Prezydenta RP подарowany przez nich prezydentowi Ignacemu Mościckiemu.

- **Zbiór pocztówek (1899-1988)** - głównie widoki Zamku i Warszawy.

- **Zbiór rycin (XIX w.- I.80.XX w.)** - m.in. litografie portretów bohaterów powstania listopadowego.

- **Zbiór filmów (1984-2004)** - głównie kopie filmów poświęconych historii i odbudowie Zamku.

- **Zbiór nagrań (1974-2005)** - nagrania własne z imprez odbywających się w Zamku, nagrania audycji radiowych dot. Zamku oraz zapisy relacji ludzi związanych przede wszystkim z jego odbudową.

- **Zbiór mikrofilmów (1967-2005)** - m.in. reprodukcje materiałów źródłowych dot. historii Zamku z zasobów innych archiwów, muzeów i bibliotek oraz mikrofilmy z dokumentacji odbudowy Zamku z PP PKZ Pracownia „Zamek” z lat 1971-1980.

oprac. Małgorzata Pleskaczyńska-Chylińska

Source URL:

<https://zamek-krolewski.pl/strona/wizyta-archiwum/821-zasob-archiwum-zamku-krolewskiego>